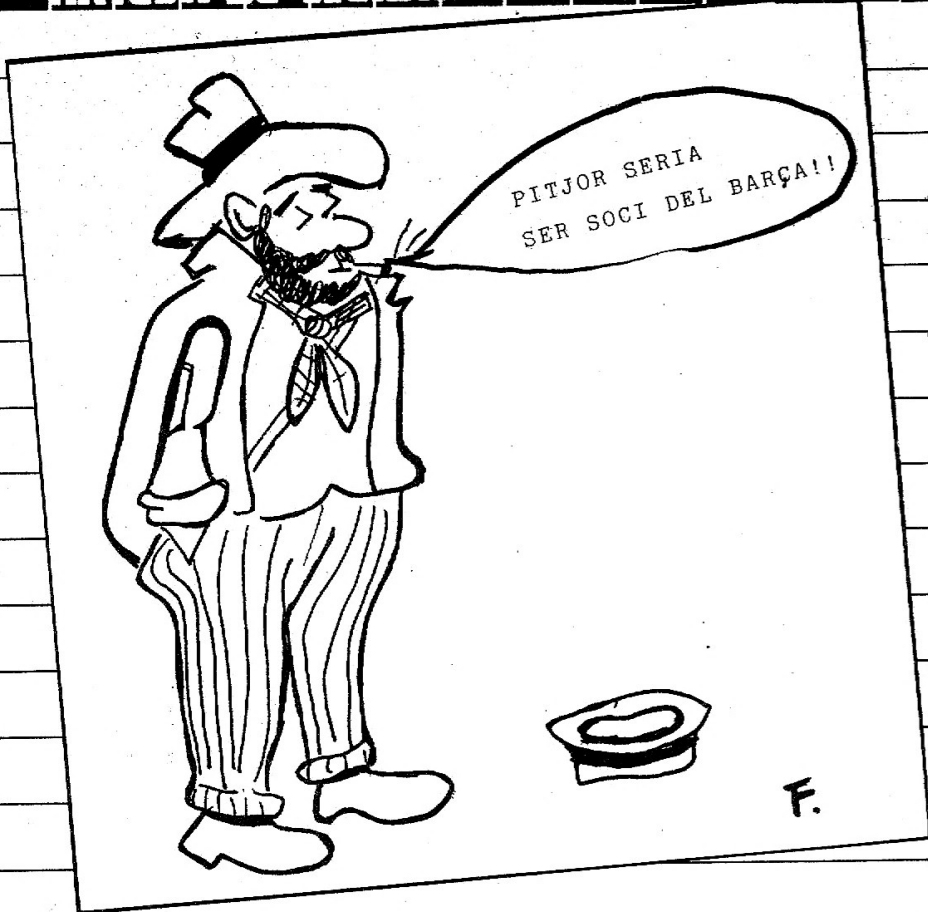
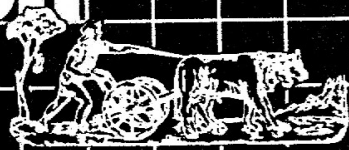

LA FEMOSA

ARTESA DE LLEIDA

N. 89

NOVEMBRE 1987

PÒRTIC

Podem passar (i de fet passem) anys i panys sense fer res, però no podem passar tant de temps sense lamentar-nos de no fer res. Potser això de les lamentacions és una manera d'autojustificar-nos que no fem res, perquè en el fons del fons voldríem ésser activistes, però sabem que ens costa massa de deixar la rutina de no fer res; és molt més còmode lamentar-se que complicar-se la vida fent alguna activitat profitosa i alhora altruista.

De tant en tant es fan, o es porten a cap, activitats culturals dins del nostre poble que a tots ens alegra, és com una mena de respir, d'alleugijament d'aquest rau-rau que ens acusa de la nostra inactivitat i que si som sensibles, encara ens preocupa.

Ara és l'Ajuntament d'Artesa el que porta la iniciativa, i pel que sembla amb prou empenya per a no témer (almenys per uns

quants mesos) que el nostre poble torni a ser un desert d'activitats culturals. Quan sortiran aquestes ratlles ja haurà començat a Casa de la Vila un curset de "Història de Catalunya" que es farà els dimarts, i ja en tenen un altre de programat de "Llengua Catalana" per adults. Tant la història com la llengua són factors importantíssims per a agafar consciència del que ha estat i del que és el nostre país.

Amb un altre ordre de coses l'Ajuntament també s'ha preocupat de fer venir a Artesa una companyia de ballet clàssic de Madrid que aquest mes, farà una gira per les nostres comarques. Això de fer al poble una representació de ballet clàssic creiem que és un bon encert, ja que, si no és d'aquesta manera, difícilment podrem veure aquesta mena d'espectacle en un escenari. Segurament, però, que aquest esdeveniment digne de ser su-

bratllar despertarà entre nosaltres tota mena de comentaris, des dels més favorable als més retrospectius, això es potser inevitable, però per la importància del fet, que aquesta companyia de Madrid passi pel nostre escenari, ha d'estar per sobre de qualsevol opinió personal o personalista, ja que el que ha de comptar és que els artesencs puguem tenir l'oportunitat que, sense moure'ns del nostre poble puguem gaudir d'un espectacle de dansa clàssica.

Per un altre costat, i també dins d'aquest mes, començarà a la sala del ball un curset de sardanes encaminat a ensenyar la

nostra dansa als més petits del poble, però també a tothom que en vulgui aprendre. Pel seu cantò l'A.C. "La Femosa" ha organitzat pel proper dia quatre de Desembre una xerrada col·loqui a càrrec de Encarna Parreño sobre la importància de la Psicoestètica de cara a la plena normalització, en tots els aspectes, del nostre país.

Tot això, no caldria ni dir-ho, té la seva importància, però si els artesencs no hi participem, no sortim de casa per aprofitar-nos d'aquest programa, serà inútil qualsevol esforç de fer créixer la cultura al nostre poble.

LA FEMOSA
REVISTA D'OPINIÓ
I D'INFORMACIÓ
LOCAL

Segona Epoca Nº 89
Novembre 1987

EDITA:

Agrupació Cultural
"La Femosa"
Castell Nº 23
Artesa de Lleida

DIPOSIT LEGAL:

L-264-1981

Els articles i opinions que apareixen a les planes de LA FEMOSA, reflecteixen únicament l'opinió de llurs signants.

AMB EL SUPORT DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA.

ÍNDEX

PORTIC	1
NOTES I NOTICIES	4
AJUNTAMENT O CASA DE LA VILA per A. Costafreda	5
ELS RESIDUS RADIOACTIUS per l'Associació Protectora d'Animals d'Artesa de Lleida	7
ENDEVINALLES	10
ELS NIVÈLLS DE LLENGUATGE ALS POBLES DE CATALUNYA per Eulàlia Solà i Miró	11
OLOR DE TETEDAT per Jomaes	14
EL FOLKLORE ARTESENC (Primers jocs i enganyifes)	16

LES DITES DEL MES

Pel Novembre, qui no hagi sembrat, que no sembri.- Pel Novembre, cava i sembra.- Nevvembre humit, et farà ric.- Si pel Novembre trona, la collita serà bona.- Tots Sants el primer i Sant Andreu el darrer.- Per Tots Sants, amaga el ventall i treu els guans.- Per Sant Andreu, plega la reu.

NOTES I NOTÍCIES

CASTANYES I CASTANYADES

L'any passat, per primera vegada, els xiquets i xiquetes de les escoles d'Artesa es van afegir a la moda de vendre castanyes torrades per ells mateixos, per arrebregar diners de cara al seu viatge de fi de curs. Enguany, doncs; les vigílies de Tots Sants (divendres i dissabte) durant tota la tarda i fins ben entrada la nit, van torrar castanyes amb el seu bidó amb xemenia col·locat al mig de la Plaça. No sabem si en van vendre gaires, però hem de suposar que encara que no hagués estat així ningú no els hauria tret l'alegria i l'optimisme amb què feien la seva tasca, ja que a més a més de torrar i vendre castanyes (i potser per això ma-

teix) feien gresca i s'ho passaven força bé.

Sigui com sigui creiem que la gent va anar-los a comprar moltes castanyes, primer per a col·laborar a les seves pretensions, però també per animar-los a tornar-ne l'any que ve, ja que la seva presència al mig de la Plaça posa aquesta nota de color tot fent caliu per a fer-nos sentir més emotives les nostres tradicions.

Per un altre costat, també d'any amb any, tota la canalla i el jovent (cadascú amb les seves colles) organitzen sopars per a celebrar la castanyada, i després, cap a mitja nit, surten a trobar-se pels carrers del poble tot cantant i fent xivarri.

HISTÒRIA DE CATALUNYA

El passat dia 3 (dimarts) va començar a les dependències de Casa de la Vila un curset d'iniciació a la Història de Catalunya. Aquest curset consta d'unes quantes lliçons que s'aniran fent tots els dimarts.

La iniciativa del nostre Ajuntament d'organitzar aquest curset la creiem molt oportuna, i és per això que intentarem de parlar-ne més àmpliament en una altra ocasió.

AJUNTAMENT O CASA DE LA VILA?

Fa pocs mesos, a Casa de la Vila, es va penjar un cartell a la façana que, sobre els colors de la bandera de Catalunya i sota l'escut del Consistòri hi posava: "Ajuntament", recordant-nos que aquella casa d'aspecte més aviat funcional que constitucional, era la seu del Govern Municipal d'Artesa. Que aquesta casa hi faltava un cartell que indiqués el caràcter públic, tothom segurament hi estaria d'acord, ara, que s'hi posés "Ajuntament" en comptes de "Casa de la Vila" ja potser no hi estaríem tan d'acord.

Recordo de petit que el mot Ajuntament pràcticament no s'usava, però sí, i molt, el de Casa de la Vila. No sé per quines coses avui és molt més freqüent sentir Ajuntament que Casa de la Vila. Potser perquè Casa de la Vila sonava massa nostre i no agradava gens a aquells que volien una "Espanya" uniforme tant de pensament com d'obres, i es

va començar a parlar d'Ajuntament i no de Casa de la Vila. Sigui com sigui el nom de Casa de la Vila ha anat quedant anti-quat.

Ara corren nous temps, i per això a tot arreu s'intenta recuperar tot allò genuïnament nostre i que ja estava en camí de separèixer. Tornen a fer-se les coses populars i despullades d'aquell encarcament, de tot allò que tufava oficial. Casa de la Vila ha tornat a esdevenir la casa del poble i la gent hi entra i hi surt sense aquell posat de circumstàncies com aquell que entra a la clausura d'un convent a l'estancia reumàtica d'una caserna militar. Tot és molt més senzill, molt més normal, molt més nostre.

Per tot això no entenc perquè l'Ajuntament d'ara (el Consistòri vull dir), en lloc de recuperar i fer cada dia més popular el nom de Casa de la Vila, va penjar un rètol, llampant,

amb el nom d'Ajuntament, com si l'Ajuntament en lloc de ser els homes que formen el Consistòri, o fos la casa on aquest Consistòri hi té la seu. Crec que no hauríem de caure en l'error de confondre la Casa de la Vila amb el que és, estrictament, l'Ajun-

tament.

Per tot això vull demanar als homes del nostre Consistòri (L'Ajuntament) que canviïn com més aviat millor, aquest cartell per un altre que hi digui. Casa de la Vila, nom molt més nostre i aclaridor.

A. Costafreda

"REAL BALLET DE CAMARA DE MADRID"

ARTESA DE LLEIDA

**DIA 24
NOVEMBRE**

a
2/4 de 7 de la tarda

a la

SALA DEL POBLE

ELS RESIDUS

RADIOACTIUS

El Món Occidental ja porta més 40 anys utilitzant l'energia nuclear i un dels principals problemes és el fet d'eliminar els residus radioactius que segueix sense solució i augmenta de magnitud dia a dia. Es va començar amb els residus produïts per l'experimentació i construcció de la bomba atòmica i s'ha continuat amb els de les centrals nuclears. Tota activitat en què hi participen materials radioactius produeix residus radioactius: La fabricació d'armament, la investigació, la indústria, la medicina...

Hi ha tres tipus de residus, els de baixa, mitjana i alta activitat. Els residus de baixa activitat es produeixen en totes les etapes que transformen l'urani per a fer d'ell un combustible apte per a ser usat a les centrals nuclears, però, especialment, en el reprocessament del combustible "cremat", és a dir la separació de l'urani dels

altres productes generats en la fisió (d'aquí s'obté el plutoni, matèria prima de les armes nuclears). També són produïts els residus durant el funcionament normal de la central per una mena d'escapaments anomenats "de rutina" que es donen per mitjà de les fugues de radiació "normals", i durant la càrrega i extracció del combustible del reactor nuclear. Així passa sivint a l'aire Argon-41, però com que només té una durada de 1'8 hores els enginyers consideren aquesta contaminació "poc important". L'emmagatzemament de residus de baixa activitat s'efectua a la superfície i per tal que els seus efectes no siguin perillosos han de passar 300 anys.

Els residus de mitjana activitat es produeixen en el tractament del combustible nuclear i emeten especialment residus alfa. La seva vida mitjana varia: 24 mil anys, el plutoni; dos milions d'anys, el neptuni-

237. El seu volum per a l'any 2.000 serà de 100 mil metres cúbics sol a França.

Els residus d'alta activitat es produeixen en el procésament del combustible. Com que desprenen molta energia en forma de calor, no poden ser emmagatzemats ràpidament i es col·loquen en unes piscines a les centrals nuclears, on són refredats durant 40 o 50 anys. Entre ells hi ha l'estronci-90 (28'8 anys), i el Cesi (21 anys). El seu volum a França per l'any 2,000 serà de 3.000 metres cúbics.

Actualment hi ha milers de tonelades de residus emmagatzemats de manera precària i molt poc segura al marge de la continuada contaminació del medi, terra, aire i aigua que es produeix com a resultat de llançar a l'exterior productes radioactius encara contaminants en major o menor grau després del seu ús per indústries, clíniques... (com la caixa "hermèticament" tancada d'una clínica en runes, que en ser recollida per un drapaire i obrir-la va produir la mort i greus malalties a alguns membres de la seva família ja que contenia un producte encara

fortament radioactiu.) o els mateixos vaixells de guerra impulsats per reactors nuclears (actualment n'hi ha 500) que estan exposats a qualsevol avaria, accident o problema bèl·lic i produeixen conseqüències desastroses a l'ecosistema marítim (com el submarí soviètic de la classe "Yankee" que s'enfonsà a l'Atlàntic l'octubre del 86 amb les càrregues nuclears i el mateix reactor. Hi ha casos, doncs, lamentablement incontrolats i altres d'incontrolables que exposen continuament la vida i la salut del planeta. Però els materials radioactius que sí que es poden controlar més directament que són els que produeixen les centrals nuclears des d'elles mateixes, tampoc no ofereixen una seguretat fiable. Cap sistema polític no pot assegurar una custòdia a llarg termini d'aquests residus. La primera adeva va ser barrejar-los amb ciment i asfaltat a altres temperatures i llençar-los al mar dins de bidons. aquest mètode va ser abandonat pels Estats Units el 1956, el darrer país fou Gran Bretanya (1983) gràcies a l'acció de "Greenpeace" i el "Sindicat de

Marins del Regne Unit". UNs estudis realitzats per "l'Agència de Protecció del Medi Ambient de E.E.U.U.", indiquen que dels 45.000 bidons (cada bidó pesa una tonelada) llançats pels E.E.U.U. entre 1954-56, estan oberts més de 15 mil.

El sistema de soterrar-los tampoc no és del tot afectiu per moltes i variades raons: moviments del sòl, aigües subterrànies, la mateixa erosió... Altres idees per "solucionar" el problema seria en portar els bidons a l'Antàrtida i dipositar-los damunt del gel. El Calor que desprenen aquests residus fon-dria el gel... és una de les idees més irresponsables per la importància dels pols respecte els cicles vitals i l'equilibri de la mateixa terra. També s'ha pensat d'enviar-los a l'espai... però aquest sistema a més de ser també molt perillós és molt car i ben segur que no els intere-sarà.

No cal dir que els perills dels residus radioactius de cara a la salut humana són greus. La radiació gamma que es medeix amb "rems" produeix càncer i defec-tes genètics. Els dos camins

d'entrada al cos humà són la in-gestió i la inhalació. La inges-tió per mitjà de l'aigua i els aliments: peixos, carns, vege-tals... la inhalació és per mit-jà del mateix aire contaminat pels gasos tòxics radioactius.

Quan l'humà actual evoca temps passats en què les epidè-mies de pesta... eren provocades per errors higiènics, o les in-feccions clíniques per la descu-rança en l'esterilització dels materials quirúrgics, fa una mitja rialla irònica i pensa que sortosament les coses han canvi-at; si més no en el fons conti-nua essent tan innocent i in-conscient com abans nompes que, aquesta actitud traspasa els termes nuclears, converteix la nostra generació en la més peri-llosa, temerària i irresponsable que ha viscut damunt el planeta.

Col·lectiu Pro-Vitae

A més, Robert Sungk, cien-tífic, premi Nobel de la Pau (1986) premi Nobel alternatiu 1986, demostra al seu llibre El estado Nuclear: Sobre el progre-so hacia la humanidad: que la utilització industrial de l'e-nergia nuclear i els controls dels riscos que aquesta comporta,

pot implicar una lenta i creixen
limitació de les llibertats ciu-

tadanes a favor d'un estat po-
liciac.

Associació Protectora d'Animals
d'Artesa de Lleida

ENDEVINALLES

- 1- Abans de neixer son pare,
el fill ja que sap on para.
oooooo
- 2- Jo tinc el que Déu no té,
a veure si saps el què.
oooooo
- 3- Endequina, endequina:
quin és el cuc que pica la panxa.
oooooo
- 4- Què és el que com més n'hi ha,
menys pes fa ?
oooooo
- 5- Les dones en tenen
però els homes no,
i ho fan servir elles
com a penjador.
oooooo
- 6- No sóc carn i tinc bon tall
i aquell a qui clavo l'ull
li faig fer l'últim badall.
oooooo

SOLUCIONS

1- El fum. 2- Germans. 3- La gana. 4- Els forats. 5- Forats a les
orelles. 6- El ganivet.

ELS NIVELLS DE LLENGUATGE ALS POBLES DE CATALUNYA

Des del punt de vista oral, la realització pràctica del sistema de la llengua es realitza tenint en compte dos aspectes:

-Els subsistemes horitzontals o dialectes.

-Els subsistemes verticals o nivells de llenguatge.

Des del punt de vista escrit, la literatura moltes vegades n'ha fet ús tant de l'un com de l'altre amb la finalitat de caracteritzar millor els personatges. Però l'ús d'un i altre tant des del punt de vista escrit com oral, és molt més ampli com ja veurem.

Un exemple precís que ens serveix de pauta, seria la SINONIMIA. No tots els sinònims d'un determinat mot s'usen de la mateixa manera ni freqüència en qualsevol ambient i interlocutor ni tampoc en cada un dels Països Catalans. Així:

Minyó, infant, vailet, mainatge, mainada, criatura, nen/a, xiquet/a, al.lot/a, nin/a

xicarró/ona, menut/da, bebè, marrec, nyec, caganiu, pixarrós...

Trobem que si per una banda hi ha mots que només s'usarien en indrets molt concrets de la nostra geografia:

-nin/a, al.lot/a (Illes)

-xiquet/a (Nord-Occidental València)

-nano (Barcelona)

Altres s'usarien només en determinats ambients i interlocutors, els quals establirien els diferents NIVELLS DE LLENGUATGE.

CULTE:

minyó, infant, vailet.

STANDARD:

criatura, nen/a.

COL·LOQUIAL O FAMILIAR:

xicarró, menut/da, marrec, xiquet/a, al.lot/a, nin/a, nano, nyec.

VULGAR:

pixarrós, caganiu...

ELS NIVELLS AFECTIUS: FAMILIAR O COL·LOQUIAL

Es la parla amb tota la seva força.

S'identifica

-Pel tipus d'interlocutors (generalment no hi ha tensió ni convencionalismes)

-major expressivitat (inflexions tonals més o menys marcades)

-recurs de la comparació.

-pel to (emfàtic i exagerat) / to just (standard)

-pel color: eufèmic (eufemismes), divertit, irònic, dramàtic / NEUTRE (standard)

-per algun possible barbarisme.

-per la fonètica poc acurada.

LLENGUATGE VULGAR

Relacionat des de sempre amb les classes socials treballadores i amb els grups socials marginats: delinqüents, prostitutes, gitanos... La major democratització de les formes de vida (dret de les classes populars a una vida digna: cultura, ensenyament, poder adquisitiu...) ha dut, especialment entre el jovent, a un canvi de mentalitat que va en camí de capgirar els valors socials i tradicionals del llenguatge.

Així vistes les coses des d'una altra perspectiva, la concreció

el despullament retòric
dir les coses pel seu nom
el recurs a la ciència

la valoració de les formes populars de la cultura
l'accés a la cultura

el major domini del llenguatge per part dels parlants tant oral com escrit,

ha creat un nou model de llenguatge que utilitza mots pertanyents, diríem, a tots els nivells de llenguatge. Així veiem com mots reservats al nivell de llenguatge vulgar, són usats per persones que han tingut accés a uns estudis, indiferentment de la classe social, i gent pertanyent a la classe social treballadora o a grups marginats, ens poden sortir amb una parla d'allò més escollida, perquè s'han preocupat d'aquesta faceta, encara que de vegades sigui (en gent gran sobretot) a través de l'autodidactisme. Veiem la cultura i el domini del llenguatge, doncs com un dels democratitzadors de la societat.

El llenguatge vulgar s'identifica:

-corves tonals exagerades, frases fetes traduïdes, girs idiomàtics i expressions no catalanes

-lèxic: castellanismes, paraules gruixudes que fan referència a temes tabú: sexe, funcions fisiològiques, religió (escarni), eufemismes.

Si volem contextualitzar tot això que acabem de dir dins la parla que té lloc habitualment als pobles de Catalunya a l'actualitat, hem d'evidenciar la retirada lenta però decidida d'una sèrie de mots que oscil·laven entre el reneç i la paraula gruixuda tot fent referència a una sèrie de temes tabú, que adés ja hem esmentat, junt amb una remarcable dificultat a l'hora d'enfilar frases correctes, i això es feia molt evident amb la típica frase:

"io de parlar no en sé... però si hagués de parlar amb el mateix ministre... prou que em faria entendre!". És clar que sí, però avui tots sabem que amb això sol no n'hi ha prou. I els nostres avis també ho devien, malgrat tot, veure-ho així quan s'han anat preocupant per donar un ensenyament cada vegada més

complet i ric a llurs descendents, fins arribar al dia d'avui en què creiem (i en el fons ens n'hem d'alegrar) que tot ens sembla poc. Que potser caldria matissar això que acabo de dir, és clar!, però això seria motiu d'un altre article. De moment ens queda el testimoni d'aquesta necessitat d'aprendre i no ens passa desapercbut tampoc que els nostres coneixements els traiem a fora a través del llenguatge, donat que aquest és la materialització externa dels nostres pensaments, i sabem reconèixer i valorar quan una cosa està ben dita. Hi ha ajudat també els mitjans de comunicació, el millor nivell de vida... Aquests motius i altres han fet canviar el nivell de llenguatge dels pobles i situar-lo del nivell vulgar-col·loquial al nivell col·loquial-standard. Que encara hi ha el nivell vulgar? bé això no ens ha de preocupar si la mateixa persona que l'usa en un determinat moment és prou capaç de canviar-lo per un altre nivell i d'adequar-lo, quan s'ho proposi, a l'ambient i l'interlocutor que té davant.

Eulàlia Solà i Miró

OLOR DE NETEDAT

Fira de Sant Miquel 1987. Un any més donant tombs pel recinte de la fira a la recerca d'alguna que altra novetat per fer més lleugera la feina i ser esclau al mateix temps de qualsevol màquina. Donant tombs per retrobar-te amb algun amic que des de la passada Fira no havies vist. I per què no, donat tombs per fer cap a la "paradeta" de la "Unió de Pagesos" i poder saludar els més destacats (que no vol dir els millors) sindicalistes. Però, oh sorpresa! els que durant anys sempre els veies en primer lloc, perquè els pagesos els veigessin, en primer lloc per sortir a qualsevol "roda de premsa", en primer lloc perquè la TV3 els fes sortir a les Tele Notícies del vespre, no apareixen per cap indret. Suposo que no seria per por a les avesses, ja que fa molts anys que es poden veure darrera el vidre.

No amics no, el sindicat no és per a lluir la cara, no és

per aprofitar-se d'ell i agafar un endoll per a viure del rotllo, sinó que en un sindicat és per reivindicar tot allò que sigui reivindicable i pugui millorar el nostre estatus social.

I tot això més que res va dirigit a tots aquells que, un bon dia s'anomenaven "comunistes marxistes", i que inventaven frases com "volem viure de la terra". A mi particularment em dol molt haver de dir-ho, però la crua realitat de la vida m'ha confirmat que molts d'aquells sindicalistes estaven despullats de tot ideal, i han deixat a la primera oportunitat ben aparcat el sindicat per a ocupar llocs dins la Banca, gerents de cooperatives, tècnics de l'Agrupació, polítics de 3^a, alcaldables i d'altres formes "d'emparrar-se". No els interessa, ni els va interessar mai, viure de la terra ja que aqueixa aixeca molt de pols i tenen por que se'ls posi dins dels ulls.

Ara bé, no tot és negatiu a la vida, ja que ens hem pogut adonar que si l'estand de la Unió de Pageos aquest cop no ha

estat tan visitat com d'altres vegades, en canvi, enguany feia olor de netedat; olor de veritables pagesos.

Jomaes

EL DIA 4 CONFERÈNCIA

Com ja anunciàvem el mes passat, el proper dia 4 de desembre (és un divendres) tindrem a Artesa la Sra. Encarna Parreño, és especialista en temes d'emigració i secretària d'afers exteriors de "l'Associació de practicants de la Psicostètica, que ens parlarà de com enfortir la personalitat de Catalunya (de cara a les seves reivindicacions) a través de la Psicoestètica.

En un dels articles més polèmics apareguts a la premsa de Catalunya: "Cornuts i pagar el beure", Encarna Parreño posa el dit a la nafra en la qüestió dels immigrants a Catalunya i denuncia les tímides accions que fan els nostres governants per a integrar-los a la cultura del país

Per l'interès del tema i per la forta personalitat de la Sra. Parreño, esperem que no us deixareu prerdre aquesta xerrada.

FOKLORE

ARTESENC (2)

(PRIMERS JOCS I ENGANYIFES)

Ens sembla que en la introducció que presentàvem el mes passat, deixàvem entendre prou clarament que nosaltres considerem folklore artesenc tots aquells costums, dites, cobles i cançons que hem recollit aquí a través de gent d'aquí, tot allò que oralment s'ha tramès de pares a fills i que igual pot ser una cançó que es canti a tot el territori on es parla català, com una cobla que parla d'alguna cosa estrictament artesenca i que ningú no sap exactament quan o com es va produir. Dit això, hauríem de passar ja a exposar tot el material recollit i arxivat de fa molts de temps; abans, però hauríem d'assenyalar que tot això hem intentat d'agrupar-ho per temes, i diem "hem intentat" perquè no és gens fàcil decidir-se per si aquesta cobla s'ha de posar dins d'aquest o aquell tema, perquè a tots dos (i a vegades a més) els escau prou bé.

Entre els temes que hem cregut convenient de dividir el folklore artesenc tenim: "PRIMERS JOCS I ENGANYIFES" (que en parlarem tot seguit), "DEL POBLE I DELS CARRERS", DE LES CASES I LA GENT", "DEL TERME I LES PARTIDES", entre altres...

Ara, doncs, parlarem de "PRIMERS JOCS I ENGANYIFES" que és un tema una mica complicat d'exposar:

Un dels costums que hi havia (i potser el més popular), avui ja en desús i en bona part ja oblidat del tot, era el d'enganyar la canalla, però no només la canalla, ja que si es podia s'enganyava també els grans. Dins d'aquest costum, hi ha un seguit de frases fetes que quan passava l'ocasió es deixaven anar com a mena de sentències i, encara que gairebé tothom les sabia, per mica que

es descuidaven ja se l'havien carregat. No sempre les coses es deien per enganyar, sinó que, a vegades, es deien per fer enrabiari o enfurismar algú. Val a dir, però, que eren bromes innocents i que la majoria de vegades es feien sense altra malícia que la de fer-se una riulla, és clar que sempre hi havia aquells que se sentien mortificats o s'ho agafaven malament.

Sense tenir la pretenció de ser exhaustius hem arreplegat un grapat d'aquestes frases. Val a dir que hi surt un llenguatge escatofòlic que els hi dóna aquell regust de cosa popular lluny de qualsevol convencionalisme i que cal conservar tal i com la veu popular ens les ha tramès.

Perquè totes aquestes enganyifes facin el seu efecte es necessita sempre la col.laboració o complicitat d'altri; un que parla i un que contesta o bé un que pregunta i espera la resposta adequada per a deixar anar la sentència, per exemple:

Tinc gana! - Menja't la cama!

Tinc set! - Pixa't a la mà i veu al galet.

Tinc fred - Embolica't amb la capa del senyoret.

Què és això? - Un dit! - Ton pare és guit.

Què és això? - Un puny! - Ton pare gruny.

Què has vist al Pere? - Quin Pere? - El que et salta pel darrere.

Què has vist al Joan? - Quin Joan? - El que et salta pel davant.

Què has vist al Jaume? - Quin Jaume? - El que et clava la banya
al cul i no la pot treure

Per on passa el tren? - Per la via! - Calla bèstia (o ruc) que ja
ho sabia. (L'altre podia contestar: (Quan tu hi anaves jo
ja en venia).

Què en vols? - De què? - De cagallons de corder.

Vols vindre? - A on? - Allà on caga el colom.

Avui n'ha arribat trescentes! - De què? - De llufes pudentes.

Dis zeta. - Zeta! - Ta mare pixa dreta.

Dis pedaç. - Pedaç! - Lo cul me besaràs. (L'altre podia contestar:

"Tu amb la boca i jo amb lo nas).

Gràcies. - Al cul te piquen les garses.

M'estranya. - Lo cul t'enganya.

I jo tampoc. - Besa'm el cul a poc a poc.

Quan fan dos i dos? - Quatre! - Agafa la forca i ves-te'n a batre.

I vint i vint? - Quoranta! - Besa el cul a la geganta. (I si la geganta no ho vol, besa el cul a qualsevol).

Zero. - Besa el cul aquell home de cal Xero.

Cap. - Besa el cul aquell home de cal Pelat.

Dos. - Quin carallot més gros.

Tres. - Besa el cul aquell home de cal Tres.

Quatre. - En acabar de segar ve el batre.

Cinc. - La bèstia que buscava, ja la tinc.

Sis. Besa el cul aquell home de cal Trist.

Set. - Besa el cul aquell home de cal Xalep.

Vuit. - Besa el cul aquell home de cal Morrut.

Moltes vegades les ritmes eren forçades (no s'hi amoïnaven gaire), fins i tot era costum de dir: "Tant si lliga com si no lliga, besa el cul a la geganta, o al qui fos".

Bon dia. - Bon dia pels homes. - Pels homes i per les dones. - A les dones llepeu-nos el cul i deixeu-nos les vores.

Com estic? - (aquest era una mena de joc en què un marrec s'amagava perquè un altre -una persona gran- li endevinés la seva postura. Quan ja estava amagat cridava: "Com estic?" i l'altre li contestava: "Com un ruc vestit").

En un joc semblant es deia:

Sant Cistòfol nano,
rei dels escarabats,
féu alçar aquests carallots
que estan aquí agenollats.

Un altre joc consistia a posar alguna cosa poc pesant sobre d'algú de tal manera que aquest no se n'adonés, llavors li cantaven:

Un ruquet en tinc
porta carga, porta carga,
un ruquet en tinc

porta carga i no se'n sint.

Quan se'n sentirà

la cargueta, la cargueta,

quan se'n sentirà

la cargueta li caurà.

oooooo

Lo ruquet de Montoliu

ara plora, ara plora,

lo ruquet de Montoliu

ara plora i ara riu.

Con te dius ? - Fullar nius. - A on te trobes ? - A les coves. -
Con te tens ? - Per les dents. (L'altre podia contestar: "Pels teus
Parents").

Hi ha algunes frases fetes associades a alguns noms: "Ma-
riotxa, la carxofa", "Magdalena, lluna plena", "Josepet (o d'altres
diminutius). cul de pet", "Joan de la bota gran", "Felip, tanca
l'aigua".

Maria la xorovia (i d'altres noms)

trencadora de topins,

son pare li pegava (o la surrava)

davant de tots els fadrins.

oooooooooooo

Xero meno fa botons

amb un plat de cagallons.

oooooooooooo

Pepito, nas de mico,

t'han tancat a la presó

perquè anaves a prendre figues

a l'hort del senyor rector.

oooooooooooo

Josep Maria passa per la via

troba un cadiraire

tira un pet enlaire

torna a passar

i el torna a tirar.

oooooooooooo

Ramon tira plom,
tira blat,
tira merda pel forat.

oooooooooooo

Jaume pataume
cul de simbomba
cresta de gall
puja'm a cavall.

Quan les vigílies de festa (cap al tard) repicaven les campanes, la gent deia: "Demà és festa o el campaner és boig".

Demà és festa
Sant Josep la fa,
agafa l'escopeta
i se'n va a caçar.

Tira un tiro,
mata un pardal
i li surt un flari
vestit de general.

oooooooooooo

Demà és diumenge,
lo cul te penja,
ta mare te'l talla
i ton pare se'l menja.

oooooooooooo

Galdinc, galdonc,
les campanes de salonc.

Qui s'ha mort ? lo Pere Mort.
L'enterrarem a dins del fem.

Si no hi entra, li tallarem lo ventre.
Si no hi cap, li tallarem lo cap.

aquesta cançoneta es canta amb una criatura asseguda a la falda, la qual se la tomba i se l'adreça (cap amunt i cap avall,

simulant una campana) i quan es diu li tallarem el cap o el ventre, amb una mà es fa l'acció de tallar-li aquells organs fent-li pessigolles.

QUE VEUS LLEIDA? (Això es deia a un nen o a una nena quan amb una mà a cada galta se l'aixecava enlaire).

QUAN PASSARA EL PONT ET FARAN BESAR EL CUL AL BOC! (Això es deia a un xiquet o a una xiqueta quan anava per primera vegada a Lleida).

RALET, RALET, RALET, PAGA DINERET! (Això es diu agafant la mà d'una criatura i fent-li pessigolles -rodant un dit per la panxa de la mà- donant-li, després, un copet amb la mà plana).

Pica manetes

que són petitetes,

pica-les bé

que el pare ja ve,

que és baix al carrer

que et porta un be be.

Un altre joc per a entretenir les criatures consistia en posar aquesta sobre una cadira o taula, i llavors agafant-la pels braços se la feia saltar fins a terra tot cantant aquesta cançoneta:

Salta miralta

trenca la galta,

potes de ruc,

truc, truc, truc.

o bé fent-la acabar d'aquesta manera:

trenca el porró,

fes un saltiró.

Un altre joc per a entretenir els petits consisteix en posar l'infant a la falda (boca terrosa) i copejant-li suaument l'esquena es diu: MENTI MENTI, QUANS DITS HI HA? i la canalla ha d'endevinar el nombre de dits que no s'han amagat. Una variant d'aquest joc es fa cantant aquesta cançó:

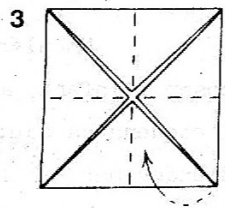
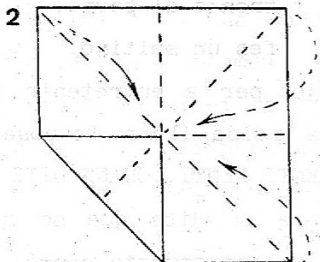
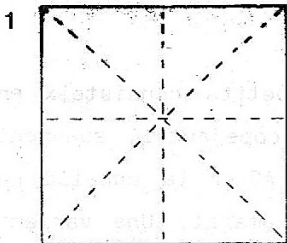
Nocodim nicodam,
per les penes que passam,
que diguera no diguera
que fai jo a la teua esquena:
Punxonet, estiroreta,
ull de bou, pareteta
o passar farina.
Què fai?.

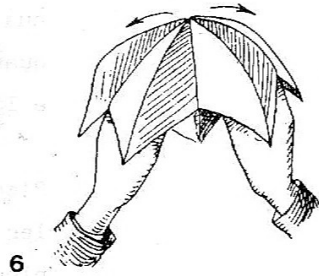
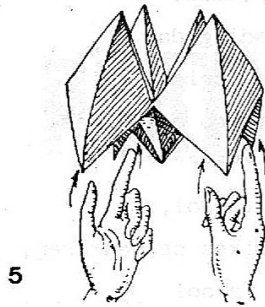
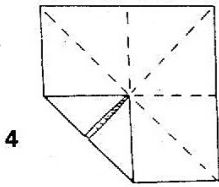
("Punxonet" és un dit sol assenyalant cap a sota, "estiroreta" són dos dits oberts en forma de be baixa, "ull de bou" és una rodona feta amb dos dits, "Pareteta" és la mà estirada posada en forma de paret, i "passar farina" és moure la mà amunt i avall").

Una altra distracció que es feia amb les mans, consistia en agafar-se els dits d'una mà (d'un en un començant sempre pel dit gros) tot dient: "Aquest és el pare, aquest la mare, aquest fa sopes, aquest se les menja totes, i aquest fa: marramiu marramau, que per mi no me'n deixau".

Un altre joc de dits consistia en plegar un paper, degudament quadrejat, en diferents doblecs de manera que a l'obrir-lo quedessin quatre punxes (fixeu-vos amb el grabat) dins de les quals s'hi posava dos dits de cada mà (el gros i l'índex) i llavors ajuntant-los i obrin-los, cap endavant i endarrera es cantava, fins que hom se'n cansava, aquesta cançó:

Els quatre sabaters
quant treballen, quant treballen,
els quatre sabaters
quant treballen pels carrers.

Jugant al joc d'amagar penyores, quan el que la cerca s'hi apropa o se n'allunya, se li deia, per orientar-lo: "Fred, fred, fred, o calent, calent, calent". També hi havia el costum de dir cantant:

Jo la vec, jo la miro,
 pel carrer de Sant Isidro.
 Jo la miro, jo la vec,
 pel carrer de Sant Josep.

Quan la canalla es trobava asseguda prop de la llar del foc i aquesta fei fum, cantaven:

Fum, fumereta amunt,
 trobaràs un capellà
 que et donarà un tros de pa
 i un boci de formatge
 que en tindràs per tot el viatge
 i una boteta de vi
 que en tindràs per tot el camí.

Quan als hiverns, la boira ho cobria tot, els xiquets cantaven, per a fer-se passar el fred:

Sol solet,
 vine'm a veure, vine'm a veure,
 sol solet
 vine'm a veure que tinc fred.

A continuació posem algunes cançonetes que la mainada cantava en algunes ocasions:

Garsa pelada,
cua d'adingada,
quan te moriràs
a l'enterro no aniràs.

oooooooooooo

Plou i fa sol,
les bruixes se pentinen,
plou i fa sol
les bruixes porten dol.

S'acostumava a afegir-hi: "Del caragol").

oooooooooooo

Peixatera,, embustera,
que m'has dat el peix pudent,
si no em tornes la pesseta
ho diré a tota la gent.

oooooooooooo

La lluna la pruna
vestida de dol,
sa mare la crida
i son pare no ho vol.
Li dona una surra
i la penja al trebol.

oooooooooooo

A la pixar enagües
ja no la volem,
era la nostra amiga
i ara la deixem.

oooooooooooo

I amb això deixem per enllestida aquesta part, tot i pre-
gant als lectors artesencs que si hi troben llacunes (coses que a
nosaltres ens han passat per alt, ting in la gentilesa de fer-nos
ho saber.

A.C.

